

ופרצו חומות מגדלי.

בין רשות היחיד לרוח פרצים

(4) סודר תפלה - נוסח אשכנז - סדר הדלקת נרות חנוכה

יָנִימִים נִקְבְּצוּ עָלַי אֲזֵי יְמֵי הַשְּׂמָנִים. וּפְרָצוּ חוֹמוֹת מִגְדְּלֵי וְטָמְאוּ כָּל הַשְּׂמָנִים. וּמִנּוֹתַר קִנְקָנִים נַעֲשֶׂה נֶס לְשׁוֹשָׁנִים. בְּנֵי בִינָה יְמֵי שְׂמוֹנָה קָבְעוּ שִׁיר וְרִנָּנִים.

אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חנוכה

כה אמר ה' צבאות עשוקים בני יהודה ובני ישראל וגו' וכתוב גואלם חזק ה' צבאות שמו ריב יריב את ריבם למען הרגיע את הארץ והרגיזו ליושבי בבל. אמרו בימי היונים נתחייב מקרא זה שהערימו סוד על ישראל אמרו בואו ונחדש עליהם גזירות עד שיבעטו באלהיהם ויאמינו בע"ז שלנו. עמדו וגזרו כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגור לפתחו ידקר בחרב, וכל כך למה כדי שלא יהיה לישראל כבוד ולא רשות (צניעות), שכל בית שאין לו דלת אין לו כבוד ולא צניעות וכל הרוצה ליכנס נכנס בין ביום ובין בלילה. כיון שראו ישראל כך עמדו ובטלו כל דלתות בתיהם ולא היו יכולין לא לאכול ולא לשתות ולא לשמש מטותיהם, בשביל גנבין ולסטיין ופריצי יונים, ולא רואין שינה בעיניהם לא יום ולא לילה, ונתקיים עליהם מקרא שכתוב ופחדת לילה ויומם (דברים כ"ח). אמרו לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע כמה אנו יכולים לסבול? אמר להם בעון מזוזה, אלא אעפ"כ רווחה תמצא בגזירה זו. והיו ישראל שרויין בלא דלתות, ואין לך דבר מעביר רעות האשה מעל בעלה כדלת שנאמר לך עמי בא בחדרים וגו' (ישעיה כ"ו), ועמדו בגזרה זו שלש שנים, כיון שראו יונים שעמדו ישראל בגזירה ולא נכשל אחד מהם בשום דבר רע.

אוצר מדרשים (אייזנשטיין) חנוכה

כיון שראו יונים שאין ישראל מרגישיין בגזירותיהם עמדו וגזרו עליהם גזירה מרה ועכורה, שלא תכנס כלה בלילה הראשון מחופתה אלא אצל ההגמון שבמקום ההוא. כיון ששמעו ישראל כך רפו ידיהם ותשש כחם ונמנעו מלארס, והיו בנות ישראל בוגרות ומזקינות כשהן בתולות, ונתקיים עליהם [עמוד 190] בתולותיה נוגות והיא מר לה (איכה א'), והיו יונים מתעללות בבתולות ישראל, ונהגו בדבר הזה שלש שנים ושמונה חדשים, עד שבא מעשה של בת מתתיהו כהן גדול שנשאת לבן חשמונאי ואלעזר היה שמו, כיון שהגיע יום שמחתה הושיבוה באפריון, וכשהגיע זמן הסעודה נתקבצו כל גדולי ישראל לכבוד מתתיהו ובן חשמונאי שלא היו באותו הדור גדולים מהם, וכשישבו לסעוד עמדה חנה בת מתתיהו מעל אפריון וספקה כפיה זו על זו וקרעה פורפירון שלה ועמדה לפני כל ישראל כשהיא מגולה ולפני אביה ואמה וחונתה. כיון שראו אחיה כן נתביישו ונתנו פניהם בקרקע וקרעו בגדיהם, ועמדו עליה להרגה, אמרה להם שמעוני אחיי ודודיי, ומה אם בשביל שעמדתי לפני צדיקים ערומה בלי שום עבירה הרי אתם מתקנאים בי, ואין אתם מתקנאים למסרני ביד ערל להתעולל בי! הלא יש לכם ללמוד משמעון ולוי אחי דינה שלא היו אלא שנים וקנאו לאחותם והרגו כרך כשכם ומסרו נפשם על ייחוד של מקום ועזרם ה' ולא הכלימם, ואתם חמשה אחים יהודה יוחנן יונתן שמעון ואלעזר, ופרחי כהונה יותר ממאתים בחור, שימו בטחונכם על המקום והוא יעזור אתכם שנאמר כי אין מעצור לה' להושיע וגו' (ש"א = שמואל א' = ד"ד). ופתחה פיה בבכיה ואמרה רבש"ע אם לא תחוס עלינו חוס על קדושת שמך הגדול שנקרא עלינו ונקום היום נקמתנו.

תלמוד בבלי מסכת כתובות דף ג/ב

ומסכנה ואילך נהגו העם לכנוס בשלישי ולא מיחו בידם חכמים. מאי סכנה אילימא דאמרי בתולה הנשאת ליום הרביעי תיהרג נהגו לגמרי ניעקריה אמר רבה דאמרי בתולה הנשאת ביום הרביעי תיבעל להגמון תחלה האי סכנה אונס הוא משום דאיכא צנועות דמסרן נפשיהו לקטלא ואתיין לידי סכנה ולידרוש להו דאונס שרי איכא פרוצות ואיכא נמי כהנות וליעקריה גזירה עבידא דבטלא ותקנתא דרבנן מקמי גזירה לא עקרינן.

(3) ספר שם משמואל פרשת מקץ - חנוכה - ליל ז'

ובזה יש לפרש יונים נקבצו עלי כו' ופרצו חומות מגדלי, דכנס"י נקראת חומה כמ"ש (שיה"ש ח') אני חומה, כי חומה היא המאחדת את כל אנשי העיר וכברש"י מגילה (ב' ע"ב), וכן כנסת ישראל היא התאחדות כלל ישראל, וזה עצמו הוא חומה כנגד האויב, ולהיפוך האומות הן ענפין מתפרדין, מה גם מלכות יון ששרשם שפ"ד שהוא ענין פירוד בין הדבקים, ע"כ א"א לומר בהם לשון קיבוץ.

(1) קונטרס דברי חלומות - אות כה

וניצוחם על ידי הכהנים שהם שורש כל הקדושות דעל כן נקראו ישראל ממלכת כהנים להיות גוי קדוש כוללים כל מדריגות הקדושה להתאחד בגוי אחד. וכן יש להם כהן גדול אחד שבו נכלל כל הקדושות כי בכהנים נאמר (ויקרא כ"א, ח') וקדשתו שמשפיעים בהם כל הקדושות והם כולם בכהן גדול העומד במקום אהרן שורש לכל הכהנים שנבדל להקדישו קודש קדשים. וזהו הפך שמן שמצאו חתום בחותמו של כהן גדול שלא יכלו לטמאות בחכמתם הטמאה לשורש החכמה דקדושה החתום בשורש הקדושה דכהן גדול. דאין מגיע מגע זר לשורש השושנה העליונה שהיא מעין חתום. וכל התחכמותם לטמאות אותו מעין חתום בגזירת תבעל להגמון תחילה (רש"י שבת כ"ג ריש עמוד ע"א ד"ה היו) שחשבו לטמאות בזה שורש דכנסת ישראל מלידה מבטן שאין אשה כורתת ברית אלא למי שעשאה כלי (סנהדרין כ"ב ע"ב) ותהיה דבוקה בו להוליד בדומה לו לא הועילה להם כשהגיע הדבר לכתו של חשמונאי כהן גדול שאז נתגלה שורש הקדושה המבטל ומאביד לשורש הטמאה:

(9) ספר רסיסי לילה - אות נו

וזה סוד ששמעתי על מה שאמרו (שבת כא ע"ב) בהדלקת נר חנוכה עד דכליא ריגלא דתרמודאי דרצה לומר שיכלה ערבוב הפסולים מבני נכר במשפחות ישראל שהיה על ידי התרמודאי כמו שאמרו ביבמות (יז). והיינו דנר חנוכה מאיר גם להם עד שיכלה גם זה הפסולת המעורבב ולא יהיה עוד שום חיבור גם למראית עין. דחיבור זה נמשך על ידי ערבוביא זה שבמשפחות ישראל כי מזה נעשה חיבור עצום להיות לבשר אחד. ונר חנוכה מאיר בתוקף כל כך עד שיפריד גם חיבור זה ויברר שגם זה היה רק לקלוט אל הקודש מה שראוי לקלוט ולא זולת זה: ותחילת התעוררות החשמונאים כפי מה שאומרים ביוצר לחנוכה היה על זה שלא תיבעל אחותם להגמון. וגם רש"י בשבת (כג.) על שאף הן היו באותו נס פירש בגזירה דתיבעל להגמון שזה היה עיקר נס חנוכה לבטל עירוב וחיבור זה. על כן כשבא הורדוס לידבק בזרעם לא עלתה בידו כמו שאמרו בריש בבא בתרא (ג ע"ב) כי זה כל שורש קדושת החשמונאים המתפשט בכל זרעם אחריהם מאחר שפעלו הקדושה לישאר קבוע לדורות עולם שלא יניחו להתערב עמהם זרע נכר. ולפי שה' יתברך רצה להניח ערבוביא זה עדיין בעולם עד עת קץ על כן נתעלם זרע החשמונאים כמו שאמרו (שם) דמאן דאמר מבית חשמונאי אתינא עבדא הוא: